

Hoe ver ga je voor de liefde?

De invloed van transport- en communicatiemogelijkheden op de mate van geografische homogamie in verschillende Nederlandse plaatsen gedurende de negentiende eeuw.

Abstract. Mensen hebben de neiging om voor een partner te kiezen uit de eigen regio. Echter, heeft de geografische horizon zich gedurende de tijd verbreed. De gemiddelde geografische afstand tussen de geboorteplaatsen van echtgenoten in Nederland is sinds de negentiende eeuw sterk toegenomen. Deze studie heeft als doel om te achterhalen hoe de gemiddelde geografische afstand tussen huwelijkspartners zich heeft ontwikkeld tussen de jaren 1813 en 1918, en of deze ontwikkelingen verklaard kunnen worden door de opkomst en ontwikkeling van transport- en communicatiemogelijkheden. Naast de geografische horizon hebben namelijk ook de mogelijkheden tot communicatie en de infrastructuur zich ontwikkeld. Meerdere multiële lineaire regressieanalyses zijn uitgevoerd om de mate van geografische homogamie en de invloed van transport- en communicatiemogelijkheden te toetsen. De resultaten tonen aan dat de gemiddelde geografische afstand tot aan de partner groter wordt op het moment dat een treinstation en/of postkantoor aanwezig is in een plaats, zoals verwacht.

Trefwoorden. Geografische homogamie, Transportmogelijkheden, Communicatiemogelijkheden, Treinstation, Postkantoor, 19^e eeuw, Nederland

C.E.H. Kermans (6585957)

Bachelor Sociologie, Universiteit Utrecht

Begeleidster: I. Maas

Tweede beoordelaar: A. van der Put

Datum: 14 juni, 2021

1. Introductie

Anno 2021 is online daten een sterk groeiend fenomeen (Phan et al., 2021). Het aantal platformen waarop wordt beloofd dat men daar ‘de ware’ zou kunnen vinden blijft zich vermeerderen. Een voorbeeld hiervan is de datingapp *Tinder*. Deze applicatie toont haar gebruikers foto’s van mensen, die ze wel of niet leuk kunnen vinden op basis van de eerste indruk (Tyson et al., 2016). Als twee gebruikers elkaar leuk vinden, kunnen ze een gesprek beginnen via de chatfunctie.

Een interessante tool in deze app is de mogelijkheid om de locatieradius aan te passen (Tyson et al., 2016). Deze straal kan ingesteld worden van 0 tot aan maximaal 160 kilometer en bepaalt in welke straal singles aan je worden getoond. Maar wat is dan de beste straal die je in kan stellen om succesvol je ideale partner te vinden? Als je een serieuze relatie zoekt zou je volgens datingtipsites de straal het beste zo klein mogelijk in kunnen stellen (Slender, 2017).

Dat de slagingskans in je zoektocht naar een partner het grootste is wanneer je binnen een kleine geografische straal zoekt, is een interessant statement. Ondanks dat online datingapps relatief nieuw zijn gaat de opvatting, dat een kleine geografische afstand tot de meeste relaties leidt, al heel wat jaren mee. Zo ondervond de onderzoeker James Bossard in 1932 al, met behulp van zijn studie naar de ruimtelijke dimensie van de partnermarkt in de Amerikaanse stad Philadelphia, dat het percentage huwelijken stabiel afnam bij een toename van de afstand tussen de bewoners.

Homogamie is een Griekse term die wordt gebruikt om het fenomeen te omschrijven dat personen de neiging hebben om te trouwen met mensen die kenmerken hebben die vergelijkbaar zijn aan die van henzelf (Blossfeld & Buchholz, 2009). Het idee dat huwelijkskandidaten een voorkeur hebben voor partners die in een hoge mate gelijkenis weerspiegelen, wordt door studies van over heel de wereld bevestigd. Deze tonen aan dat getrouwde koppels de neiging hebben om meer op elkaar te lijken in fysieke en psychologische eigenschappen, dan je zou verwachten op basis van onafhankelijkheid (Haandrikman et al., 2008; Bossard, 1932). Echter, doet naast persoonlijke, fysieke en psychologische eigenschappen, ook geografische homogamie ertoe. Studies naar de ruimtelijke dimensie van de partnermarkt hebben gevonden dat het aantal huwelijken afneemt, wanneer de afstand tussen potentiële echtgenoten toeneemt (bijv. Haandrikman et al., 2008; Haandrikman, 2011; Bossard, 1932; Kalmijn, 1998). Veel van het onderzoek naar homogamie is gefocust op het niveau van homogamie, de variatie in homogamie over verschillende groepen, de mate waarin homogamie verandert, de factoren die gerelateerd zijn

aan homogamie en hoe deze factoren overlappen (Kalmijn, 1998). De soorten homogamie die daarbij hoofdzakelijk op grootschalig niveau zijn onderzocht zijn: sociale homogamie (Boonstra & Mandemakers, 1995; Van Leeuwen & Maas, 1997; Kok, 2010), religieuze homogamie (Beekink, Liefbroer, & van Poppel, 1998; Hendrickx, Lammers, & Ultee, 1991), etnische endogamie (Schrover, 2004) en leeftijdshomogamie (Van de Putte et al., 2009; Van Poppel, Liefbroer, Vermunt, & Smeenk, 2001). Geografische homogamie daarentegen werd vooral op basis van lokale gegevens bestudeerd (Haandrikman et al., 2008; Haandrikman, 2011; Kalmijn, 1998). Hoewel deze studies bewijs leveren voor het bestaan van geografische homogamie in Nederlandse regio's, zijn grote historische studies naar de mate en variantie tussen Nederlandse plaatsen in geografische homogamie achtergebleven. Dit, terwijl juist bij de studie van geografische homogamie de ruimtelijke context een dermate belangrijke factor is: het zijn naar verwachting de specifieke fysieke locatie en de inbedding in een transport- en communicatienetwerk die sterk bepalend zijn voor de mate van geografische homogamie. Het enige onderzoek in Nederland dat op grootschalig niveau is uitgevoerd is het onderzoek van Ekamper et al. (2010), maar dit onderzoek heeft alleen gekeken naar de geografische afstand van de bruidegom tot aan de huwelijksplaats. Dit werd gedaan op basis van de aanname dat in de negentiende eeuw het grootste deel van de bruiden trouwden in haar geboorteplaats (90,8%). Door dit aan te nemen wordt minimaal negen procent van de bruiden miskent. Negen procent op een populatie van meer dan één miljoen cases valt echter niet te verwaarlozen. Mogelijk brengen deze bruiden toch nog een verschil teweeg, dat in het onderzoek van Ekamper et al., (2010) niet aan het licht is gekomen door deze operationalisering. Om dit uit te sluiten zullen in dit onderzoek zowel de geboorteplaats van de bruid als die van de bruidegom omvat worden.

Veranderingen in geografische homogamie, de voorkeur voor partners uit de eigen buurt of regio, kan inzicht opleveren in de ontwikkeling van de geografische horizon van de bevolking, in de mate waarin sprake was van ruimtelijk, cultureel en sociaal geïsoleerde gebieden. Daarnaast is het meten van de geografische afstand, over een langere periode van tijd, tussen echtgenoten een sterke indicator van de gevolgen die nieuwe technologie en infrastructuur hebben gehad voor de ervaringen, opvattingen en houdingen van de bevolking (Ekamper et al., 2010). En hoewel datingstipsites tindergebruikers aanmoedigen om de locatieradius zo klein mogelijk te maken wanneer zij erin willen slagen om de juiste partner te vinden, zouden communicatiemiddelen zoals *Tinder* de mate van geografische homogamie juist kunnen hebben doen afnemen. Dit type apps maken het immers mogelijk om een partner te vinden op grote afstand. Naast de communicatiemogelijkheden hebben ook de

transportmogelijkheden zich ontwikkeld gedurende de negentiende eeuw (Ekamper et al., 2010). De transportmogelijkheden dragen bij aan het vergroten van de ontmoetingskans tussen vrijgezellen die op verdere afstand van elkaar wonen en door deze ontwikkeling is een fysieke ontmoeting tussen mensen die elkaar online ontmoet hebben vandaag de dag ook geen probleem meer. Al met al is het overbruggen van afstand gemakkelijker en goedkoper geworden en ook het onderhouden van contact is aanzienlijk vergemakkelijkt.

Met behulp van dit historische onderzoek naar de invloed van transport- en communicatiemogelijkheden op de mate van geografische homogamie, zal achterhaald kunnen worden of inwoners van bepaalde plaatsen trouwen met medebewoners van die plaats, omdat zij een voorkeur hebben voor deze medebewoners, of simpelweg omdat de ontmoetingskans tussen hen groter is en zij elkaar voortdurend tegenkomen. Het antwoord op deze vraag kan interessante informatie bieden aan de ontwikkelaars van datingapps. Wanneer zij inzicht hebben in de motieven van vrijgezellen bij het zoeken naar een partner, zullen ze de datingapps hierop kunnen aanpassen en de werking optimaliseren. Waar gebruikers nu de mogelijkheid hebben om de locatieradius in te stellen naar eigen voorkeur, zouden de makers van datingapps met behulp van dit onderzoek naar het belang van afstand in het vinden van een partner, de applicaties zelf direct op de meest optimale manier kunnen inrichten. Op deze manier zou in de toekomst het succes van datingapps, voor het vinden van de ware, vergroot kunnen worden.

Al met al wijzen de besproken studies op het belang van een grootschalig onderzoek naar het geografische aspect van homogamie, om zowel inzicht in het verleden te kunnen krijgen, als om in de toekomst verbeteringen aan te kunnen brengen en een optimale omgeving te creëren voor het succesvol vinden van een partner. De vragen waar deze thesis onderzoek naar zal doen luiden:

- In welke mate is er variantie tussen Nederlandse plaatsen in geografische homogamie gedurende de negentiende eeuw?
- Kunnen de verschillen in geografische homogamie tussen Nederlandse plaatsen gedurende de negentiende eeuw, verklaard worden door ontwikkelingen in mogelijkheden in transport en mogelijkheden van communicatie?

Deze thesis zal antwoord geven op deze vragen met behulp van historische data, afkomstig uit de GENLIAS en HISCI-NL datasets. De GENLIAS dataset biedt informatie over vijf verschillende Nederlandse provincies. De GENLIAS dataset is uniek, zowel wat de omvang

van de data betreft (meer dan een miljoen huwelijken), als wat betreft het tijdsbestek waarover gegevens beschikbaar zijn (ruim een eeuw). De plaatsen uit de GENLIAS dataset worden gekoppeld aan de HISCI-NL dataset, welke informatie omvat over moderniseringsindicatoren. De informatie uit dit databestand is verkregen uit registers uit de negentiende eeuw en zal inzicht bieden in de mogelijkheden tot transport en communicatie van de inwoners van een bepaalde plaats.

2. Theoretisch kader

De mate waarin sprake is van geografische homogamie, wordt door een samenspel van drie verschillende factoren bepaald: invloeden van de sociale groep waartoe de huwelijkskandidaten behoren, individuele voorkeuren van de huwelijkskandidaten en de mogelijkheden voor de huwelijkskandidaten om met elkaar in contact te komen (Haandrikman et al., 2008; Haandrikman, 2011, Kalmijn 1991; Ekamper et al., 2010). Geografische homogamie wordt op de eerste plaats bepaald door de laatstgenoemde factor: de mogelijkheden die mensen hebben om potentiële huwelijkspartners uit een bepaald gebied te ontmoeten en met hen in contact te blijven.

2.1 De ontmoetingsmogelijkheden

De mogelijkheden voor de huwelijkskandidaten om met elkaar in contact te komen is van groot belang voor de mate van geografische homogamie in een plaats (Kalmijn & Flap, 2001; Ekamper et al., 2010). De kans op een spontane ontmoeting met een persoon dicht bij huis is aanzienlijk groter dan de kans op een ongeplande ontmoeting met een persoon die geografisch ver van je verwijderd is (Haandrikman, 2011). Geografische nabijheid vergroot op deze manier de kans op een ontmoeting. Mensen die in elkaars nabijheid wonen gaan bovendien vaak naar dezelfde scholen, winkels en uitgaansgelegenheden (Winch, 1971). Scholen, buurten, verenigingen en andere al dan niet geïnstitutionaliseerde settings, fungeren als lokale partnermarkten, waar gelijkgestemden elkaar ontmoeten (Haandrikman et al., 2008). De kans op een spontane ontmoeting tussen geografisch verwante mensen neemt hierdoor extra toe.

Naast dat de ontmoetingsmogelijkheden van vrijgezellen vergroot kunnen worden door geografische factoren als nabijheid, kunnen de mogelijkheden van vrijgezellen om elkaar te ontmoeten ook beperkt worden door geografische factoren (Haandrikman et al., 2008). Watermassa's, grenzen en bergen zijn enkele voorbeelden van verschijnselen die kunnen

fungeren als fysieke barrières voor sociale ontmoetingen.

De populatie is onevenwichtig verdeeld over de ruimte. De verdeling, grootte en dichtheid van de populatie bepaalt het aantal mensen dat in dichte nabijheid wonen. Dit beïnvloedt de mogelijkheid en kans om potentiële partners te ontmoeten. Zo hebben mensen die woonachtig zijn in perifere gebieden een grotere afstand te overbruggen om een potentiële partner te ontmoeten, doordat zij gemiddeld op grotere afstand wonen van de andere mensen in de populatie. Dit in combinatie met de eerder genoemde fysieke barrières, kan het ontmoeten van een potentiële partners voor deze vrijgezellen een grote opgave maken. Langeafstandsrelaties gaan dan ook gepaard met het overbruggen van grote afstanden en fysieke barrières, maar dit zijn niet de enige obstakels voor de geliefden die een langeafstandsrelatie te onderhouden hebben. Langeafstandsrelaties gingen namelijk ook nog eens gepaard met het overbruggen van tijd, energie en financiële kosten (Haandrikman et al., 2008). Waar we vandaag de dag met het openbaar vervoer Nederland kunnen doorkruizen binnen een paar uur, was dit vroeger veel minder gewoonlijk. Reizen was bovendien erg duur (Ekamper et al., 2010). Pas vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw begon mobiliteit toe te nemen (Haandrikman et al., 2008). Een enorme verbetering vond plaats van de transportnetwerken voor fysieke verplaatsing. In deze eeuw ging niet alleen een toenemend aantal mensen buiten zijn of haar geboorteplaats wonen, maar een nog groter deel van de beroepsbevolking begon te pendelen naar werk. Ook de toename in inschrijving voor hogere educatie heeft bovendien bijgedragen aan de toename in mobiliteit. Een grote proportie van jonge mensen verliet het ouderlijk nest om een educatie te volgen. De inkomensstijging maakte een intensiever gebruik van deze netwerken mogelijk. Met deze groei in mobiliteit zijn ook de mogelijkheden om met partners van buiten de regio in contact te komen en blijven enorm toegenomen. Fysieke barrières zijn weggenomen en de infrastructuur (zoals wegen en spoorwegen) hebben een ongekennde uitbreiding ondergaan (Ekamper et al., 2010).

Er heeft sinds de tweede helft van de negentiende eeuw ook een enorme verbetering van de netwerken voor andere vormen van communicatie plaatsgevonden (Ekamper et al., 2010; Ekamper & van Poppel, 2011). Deze toename in communicatiemiddelen en de efficiëntie ervan heeft bijgedragen aan de mogelijkheid tot het vinden van een partner die geografisch minder nabij is. Middelen als de telegraaf en de telefoon maakten het onderhouden van contacten over grotere afstanden makkelijker en ook de postdiensten verbeterden aanzienlijk. Communicatie tussen personen zoals brieven en telegrammen konden door deze ontwikkeling eenvoudig verspreid worden via postkantoren (Knigge et al., 2014).

Hoewel de transport- en communicatiemiddelen het vandaag de dag eenvoudig maken

voor vrijgezellen om een partner te vinden op een geografisch grote afstand, was dit voor mensen in de negentiende eeuw dus lang niet altijd vanzelfsprekend. Transport- en communicatiemiddelen waren nog volop in ontwikkeling en de nabijheid van een potentiële partner zal om deze reden een belangrijke rol hebben gespeeld in het ontmoeten van een huwelijkskandidaat. Bovendien waren vrijgezellen in hun zoektocht naar de liefde beperkt in de keuzemogelijkheden door de kosten die het overbruggen van tijd, afstand en obstakels met zich meebrachten. Om deze redenen wordt een positief verband verwacht tussen zowel de geografische afstand tot aan de partner en de transportmogelijkheden, als tussen de geografische afstand tot aan de partner en communicatiemogelijkheden.

2.2 Voorkeuren van huwelijkskandidaten

Een tweede manier waarop de geografische afstand tussen partners beïnvloed wordt, is door de voorkeuren van huwelijkskandidaten. Studies naar partnervoorkeuren hebben gevonden dat mensen een voorkeur hebben voor partners die op hen lijken (Haandrikman, 2011; Kalmijn, 1991). Gelijkens wordt over het algemeen gezien als aantrekkelijk. Het delen van dezelfde waarden en meningen bevestigt elkaars gedrag en perspectief op de wereld (Haandrikman et al., 2008; Kalmijn 1991). Bovendien stimuleert de voorkeur voor culturele gelijkens de keuze voor een partner uit dezelfde of een verwante regio, gezien de vaak gedeelde taal, religie en ideeën over partnerschappen en familie (Van Poppel & Ekamper, 2005). Dit type voorkeuren ten aanzien van een partner hebben gevolgen voor de geografische afstand tussen mogelijke partners. Doordat mensen de neiging hebben om te midden van mensen te wonen die op hen zelf lijken leidt een voorkeur voor een gelijke partner vaak tot een partner die dicht bij huis wordt gevonden.

Voor Nederland is gevonden dat partners homogeen zijn wat betreft opleiding, beroep, sociale herkomst, kerkelijke gezindte en culturele participatie (Smits, 1996). Het belang van deze factoren in het vinden van een partner kan echter fluctueren. Zo werd Nederland gedurende de negentiende eeuw in cultureel opzicht meer een eenheid (Ekamper et al., 2010). Lokale dialecten, klederdracht, gewoonten en gebruiken werden minder belangrijk. Landelijke kranten en politieke en economische integratie bevorderden de verbondenheid van regio's en hun bewoners met de nationale gemeenschap. Samen met deze landelijke veranderingen zullen ook de voorkeuren van vrijgezellen veranderd zijn. Daarnaast vond gedurende de negentiende eeuw ook de secularisatie plaats (van de Putte, 2005). Dit kan de voorkeur in een partner met een gelijke religie hebben doen afnemen. Het is belangrijk om voor dit soort ontwikkelingen en veranderingen in de voorkeuren van huwelijkskandidaten te

controleren. Er zal binnen de analyses van de data gecontroleerd worden op dit type veranderingen met behulp van dummyvariabelen die de periodes van tijd omvatten.

2.3 De invloed van sociale en culturele normen

Tot slot wordt de partnerkeuze beïnvloed door de sociale en culturele controle van ouders, familie, leeftijdsgenoten, burens, collega's en de kerk, en de sancties die opgelegd worden wanneer mensen een partner vinden buiten de eigen groep (Kalmijn, 1998). Sociale en culturele groepen zijn vaak geografisch geclusterd en kunnen daardoor leiden tot de keuze van een partner binnen een bepaald gebied. In Nederland zijn religieus homogame huwelijken gemeengoed tot in de jaren zeventig en deze komen vooral voor onder de gereformeerde Nederlanders (Hendrickx, J., J. Lammer & W. Ultee, 1991). Deze gereformeerde groepen Nederlanders wonen geografisch geclusterd (in respectievelijk de bijbelgordel en in bepaalde delen van steden). Om deze reden lijkt het aannemelijk dat huwen binnen de groep leidt tot ruimtelijk homogam huwen: mensen uit de eigen groepen wonen immers nabij door het eerder genoemde cluster proces (Haandrikman et al., 2008).

Naast dat huwelijkskandidaten druk kunnen ervaren door de religie, kunnen ook algemene normen ten aanzien van partnerkeuze bestaan binnen dorpen, sociale klassen, hoger opgeleiden, enzovoort (Kalmijn, 1998). Deze normen, wat betreft partnerkeuze, kunnen ertoe leiden dat partners dicht bij huis gezocht en gevonden worden. Echter zijn deze huwelijksnormen in de loop van de negentiende eeuw afgenomen in belang (Bullough & Shorter, 1976; Ekamper et al., 2010). Mentale barrières die tussen partners uit verder van elkaar gelegen regio's bestonden namen af. Zoals eerder benoemd werd is Nederland in de afgelopen eeuw in cultureel opzicht steeds meer een eenheid geworden. Lokale dialecten, lokale zeden en gewoonten verdwenen. Moderne massamedia en politieke en economische integratie leidden tot een steeds sterkere vervlechting, zowel in emotionele als cognitieve zin van regio's en hun bewoners en daardoor tot culturele homogenisering. De mate waarin men aangewezen was op de familie en het gezin is sterk afgenomen en het belang van religieuze homogamie bij de keuze van een partner is sterk verminderd (Woods, 1992). Hierdoor worden personen uit andere plaatsen en regio's langzaam steeds minder als vreemden gezien. Hierdoor zien mensen eerder potentie in bewoners van een afwijkende regio en wordt een romantische relatie met iemand uit een andere regio in mindere mate afgekeurd. Om op het effect van dit type veranderingen in normen te controleren, worden de periodes van tijd opgenomen als controlevariabelen.

2.4 Geografische homogamie: de verwachtingen

Eerdere studies geven duidelijk aan dat er een relatie is tussen geografie en homogamie en op welke manieren deze relatie dan wel tot stand komt. Het niveau en de variatie van ruimtelijke homogamie worden gezien als de uitkomst van de drie genoemde factoren. Daarnaast kan aan de hand van deze factoren een link worden gelegd tussen de mate van geografische homogamie en de ontwikkelingen in mobiliteit en communicatiemiddelen. Eerder onderzoek suggereert dat ontwikkelingen in transport en communicatiemiddelen, fysieke, culturele en financiële barrières hebben doen afnemen, waardoor Nederlanders met een toename in de tijd makkelijker afstand kunnen overbruggen en contact kunnen onderhouden met potentiële partners. Hieruit volgen de volgende hypothesen:

- H1: *De variantie in geografische homogamie tussen plaatsen in de negentiende eeuw kan verklaard worden door transportmogelijkheden.*
- H2: *De variantie in geografische homogamie tussen plaatsen in de negentiende eeuw kan verklaard worden door communicatiemogelijkheden.*

3. Data en methode

3.1 Data

De mate waarin Nederlanders ruimtelijk homogame partners kiezen wordt in deze studie onderzocht met behulp van de GENLIAS dataset (Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, 2019). Deze dataset omvat alle burgerlijke huwelijksgegevens van de Nederlandse provincies Gelderland, Groningen, Limburg, Overijssel en Zeeland in de periode lopend van 1813 tot aan 1922. Deze zes provincies zijn niet representatief voor Nederland als geheel, aangezien de resterende Nederlandse provincies met de grootste steden (bijv. Amsterdam en Rotterdam) niet inbegrepen zijn. Dit betekent dat de variantie in de onafhankelijke variabelen op macroniveau minder zijn in deze steekproef dan in de totale populatie. Om deze reden kan verwacht worden dat de effecten van deze variabelen enigszins onderschat worden. Echter is geen reden te bedenken waarom de effecten substantieel anders zouden zijn. De provincies die wel onderzocht kunnen worden bevatten middelgrote steden en kenmerkten zich door een grote variatie in modernisering. De originele gegevensbestanden bevatten enkele huwelijken die plaatsvonden voor en na de geselecteerde periode (1813-1918), maar deze worden niet gebruikt in dit onderzoek omdat de registratie niet in alle provincies compleet is. De huwelijksakten bevatten informatie over de plaats en datum van

het huwelijk, de leeftijden, geboorteplaatsen en bezigheden van de bruid en de bruidegom, en de bezigheden van de ouders van de bruid, de ouders van de bruidegom en de vier getuigen.

Daarnaast zal gebruik gemaakt worden van de HISCI-NL dataset (Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, 2019) . Deze dataset biedt informatie over moderniseringsindicatoren zoals massatransportatie en -communicatie, industrialisering, onderwijsexpansie en geografische mobiliteit per jaar per gemeente. Deze dataset is gelinkt aan de GENLIAS dataset, zodat van elke plaats de aanwezigheid van treinstations en de aanwezigheid van postkantoren bekend zijn. Op deze manier kunnen we analyseren of variaties in geografische homogamie tussen verschillende plaatsen gedurende de negentiende eeuw, verklaard kunnen worden door de transport- en communicatiemogelijkheden. De x- en y-coördinaten die gekoppeld worden aan de geboorteplaatsen van partners en op die manier gebruikt worden voor het berekenen van de afstand tussen geliefden, zijn afkomstig uit de HISCI-NL dataset.

3.2 Methode en operationalisering

De afhankelijke variabele in dit onderzoek is *geografische homogamie*. Deze variabele wordt geoperationaliseerd door de afstand te berekenen tussen de geboorteplaats van de bruid en de geboorteplaats van de bruidegom, welke weergegeven staan op de huwelijksakten. Uit deze berekening zal een gemiddelde geografische afstand in meters resulteren, op basis waarvan vastgesteld kan worden in welke mate elk huwelijkspaar geografisch homogaaam is. De afstand tussen twee huwelijkspartners wordt berekend door de wortel te trekken uit $((X1-X2)^2)+((Y1-Y2)^2)$. Hierin staat de X voor het x-coördinaat van de geboorteplaatsen en de Y voor het y-coördinaat van de geboorteplaatsen. De 1 staat in dit geval voor de bruid en de 2 voor de bruidegom. De geografische afstand wordt gemeten op basis van de geboorteplaatsen. De historische dataset waar we gebruik van maken bestaat uit gedigitaliseerde huwelijksakten en deze geven alleen de geboorteplaats van de bruid en bruidegom weer. Er wordt verder dan ook geen informatie verschaft over de verblijfplaatsen van de huwelijkspartners tussen de tijd van de geboorte en de voltrekking van het huwelijk. Om deze reden is ervoor gekozen om gebruik te maken van de geboorteplaatsen van de partners. Daarnaast wordt de geografische afstand tussen de bruid en bruidegom gemeten in vogelvlucht en geeft daarmee geen reistijd of afstand over de weg weer.

Binnen dit onderzoek worden twee onafhankelijke variabelen gehanteerd. De eerste luidt: *mogelijkheden in transport*. Deze variabele wordt geoperationaliseerd aan de hand van een dichotome variabele die aangeeft of er wel (1) of geen (0) treinstation was in een

specifiek jaar in een gemeente. Met de komst van een treinstation namen de mogelijkheden toe om mensen en goederen snel over grote afstand te verplaatsen. Het overbruggen van afstand werd daarmee makkelijker en minder tijdsintensief voor de mensen. De aanwezigheid van een treinstation maakte het mogelijk voor bewoners om uit de woonplaats te komen en op deze manier potentiële partners buiten de eigen regio te ontmoeten. De aanwezigheid van een treinstation is daarom een juiste variabele om te meten of er een mogelijkheid tot transport was in een bepaalde plaats.

De tweede onafhankelijke variabele die opgenomen is binnen dit onderzoek, is de *mogelijkheid tot communicatie*. Deze variabele wordt gemeten aan de hand van een dichotome variabele die aangeeft of er wel (1) of geen (0) postkantoor was in een gemeente per jaar. Communicatie tussen personen, zoals brieven en telegrammen werden in de negentiende eeuw verspreid via postkantoren (Knigge et al., 2014). De aanwezigheid van een postkantoor in een plaats maakte het mogelijk voor potentiële partners, die niet dicht bij elkaar woonden, om via brieven en telegrammen contact met elkaar te houden. De aanwezigheid van een postkantoor geeft daarmee veel inzicht in het hebben van een mogelijkheid tot communicatie.

Bovendien wordt gecontroleerd op een aantal factoren die verstorend kunnen werken voor de uitkomsten. Zo zullen elf decennia, lopend van 1813 tot aan 1918, als dummyvariabelen opgesteld worden. Het laatste decennium lopend van 1914 tot aan 1918 zal daarbij als enige controlevariabele slechts 5 jaar omvatten. De informatie uit de jaren na 1918 is namelijk onvolledig en daarmee niet-representatief is. De periode van tijd wordt als controlevariabele opgenomen in het model, omdat veel veranderingen en ontwikkelingen plaatsgevonden hebben gedurende de negentiende eeuw. Zoals beschreven in het theoretisch kader zijn de transport- en communicatiemogelijkheden zich in de negentiende eeuw aanzienlijk gaan ontwikkelen en vermeerderen. Hierdoor is de kans op de aanwezigheid van een treinstation of een postkantoor groter zodra we verder in de tijd kijken. Des te verder in de tijd we kijken, des te verder deze transport en communicatiemogelijkheden ontwikkeld zijn. Echter zijn dat niet de enige ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden in de negentiende eeuw. Ook de sociale en culturele normen, mate van clustering en voorkeuren van mensen zijn veranderd. Zoals de theorie aangaf zijn dit andere belangrijke motieven die van grote invloed kunnen zijn op de geografische afstand tussen partners. Deze worden niet direct gemeten, maar worden ‘samengevat’ in de decenniumdummies. Als we niet zouden controleren hierop, zouden de effecten van de aanwezigheid van een treinstation en postkantoor verkeerd geschat kunnen worden, omdat deze gelijktijdig veranderen met de

andere factoren.

Naast dat dummyvariabelen voor decennia omvat zullen worden in de analyses, zal ook gecontroleerd worden op de invloed van plaatsen die in een bepaald jaar een klein aantal aan huwelijken omvatten. Plaatsen met bijvoorbeeld slechts één huwelijk in een jaar zouden de resultaten namelijk kunnen vertekenen. Eén echtpaar uit een bepaalde plaats is namelijk niet representatief voor die volledige plaats. Daarnaast kan een klein aantal aan huwelijken in een plaats, specifiek typerend zijn voor de kleine plaatsen in Nederland. In deze plaatsen wonen tenslotte ook minder mensen. Hierdoor zou de aanwezigheid van een postkantoor en treinstation in het bijzonder voor deze kleine plaatsen van belang kunnen zijn. Doordat in kleine plaatsen minder mensen wonen, is het aanbod hier immers ook kleiner. Om deze redenen zal gekeken worden wat de invloed is van het verwijderen van alle plaatsen met een aantal huwelijken dat onder de twintig ligt.

De data, afkomstig uit de GENLIAS en HISCI-NL databases, zullen geanalyseerd worden met behulp van het statische data-analyse programma SPSS.

Om te achterhalen in welke mate sprake is van variantie tussen Nederlandse plaatsen in geografische homogamie gedurende de negentiende eeuw, zal de data allereerst omgezet worden naar een geaggregeerd niveau. Dit wordt voor zowel de bruid als voor de bruidegom afzonderlijk gedaan. Op dit geaggregeerde niveau worden de variabelen op een plaats-jaar niveau weergegeven. Dit houdt in dat voor elke plaats-jaar combinatie, de variabelen voor de geboorteplaats, aanwezigheid van een treinstation en een postkantoor een berekende, gemiddelde geografische afstand tot de huwelijkspartner toegewezen krijgen. Het geaggregeerde niveau van de data zal op basis van het huwelijksjaar zijn. Dit omdat naar verwachting de aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation veelzeggender is in het jaar van het huwelijk, dan in het jaar van de geboorten van de huwelijkskandidaten. Huwelijkskandidaten zullen tenslotte pas jaren na de geboorte opzoek zijn gegaan naar een partner. Het huwelijksjaar zal om deze reden accurater zijn voor de transportmogelijkheden en communicatiemogelijkheden in de tijd dat de huwelijkskandidaat opzoek is geweest naar een partner, dan het geboortejaar.

Met behulp van de geaggregeerde databestanden zullen beschrijvende data verkregen worden in de vorm van verscheidene histogrammen en tabellen. Tabel 1 geeft de beschrijvende statistieken van de gebruikte variabelen voor de bruidegom weer en Tabel 2 doet dit voor de variabelen van de bruid. Er zijn twee selecties uitgevoerd: een selectie die de jaren die buiten 1813-1918 vallen uitsluit en een selectie die de personen die geboren zijn

buiten Nederland uitsluit. De bruidegom eindigt na deze selecties met een totaal van 70801 cases en de bruid met 61635 cases.

Tabel 1. Beschrijvende statistieken voor de variabelen toebehorend tot de geboorteplaats van de bruidegom

Variabele	N	Gem.	SD	Min.	Max.
Geografische afstand	70801	2871	4089	7,18	28800
Postkantoor	70801	0,28	0,472	0	1
<i>Plaats met postkantoor</i>	23657	1	0	1	0
<i>Plaats zonder postkantoor</i>	47126	0	0	0	0
Treinstation	70801	0,33	0,447	0	1
<i>Plaats met treinstation</i>	19582	1	0	1	1
<i>Plaats zonder treinstation</i>	51219	0	0	0	0
<i>Controlevariable</i>					
Jaar	70801	1869	30,36	1813	1918

Tabel 2. Beschrijvende statistieken voor de variabelen toebehorend tot de geboorteplaats van de bruid

Variabele	N	Gem.	SD	Min.	Max.
Geografische afstand	61635	1725	2480	10,26	28903
Postkantoor	61635	0,23	0,422	0	1
<i>Plaats met postkantoor</i>	14331	1	0	1	1
<i>Plaats zonder postkantoor</i>	47304	0	0	0	0
Treinstation	61635	0,25	0,434	0	1
<i>Plaats met treinstation</i>	15525	1	0	1	1
<i>Plaats zonder treinstation</i>	46110	0	0	0	0
<i>Controlevariable</i>					
Jaar	61635	1868	30,36	1813	1918

Voor de beschrijvende analyses wordt de originele afstandsvariabele gebruikt. Echter blijkt deze scheef verdeeld te zijn. Dit kan een probleem vormen in de regressieanalyses en

om deze reden is ervoor gekozen om het natuurlijk logaritme van het gemiddelde in geografische afstand te hanteren in de regressieanalyses. Alleen frequentieverdelingen van de afstandsvariabele worden voor zowel de bruid als de bruidegom weergegeven op basis van het natuurlijk logaritme, omdat dit meer inzicht geeft in de vorm van de verdeling. De rest van de beschrijvende statistieken zijn uitgevoerd met de originele afstandsvariabele.

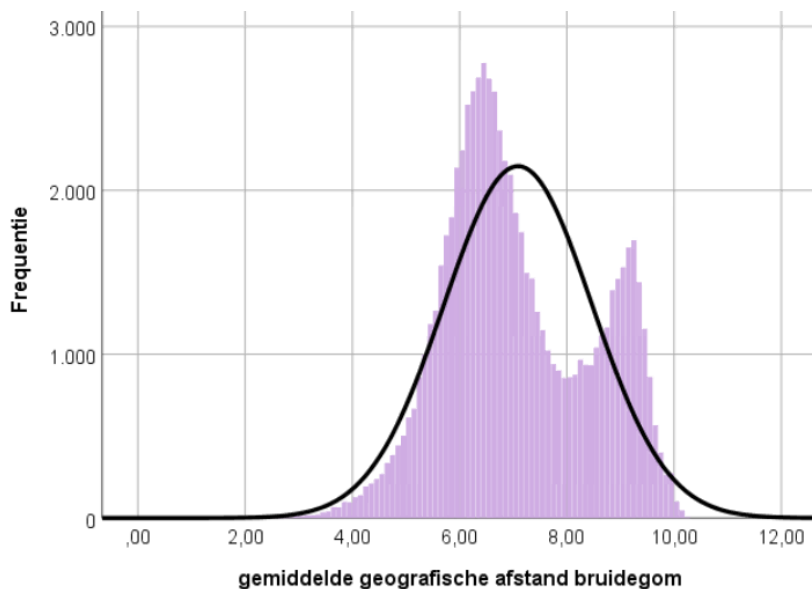
Om te achterhalen of de mate van geografische homogamie tussen Nederlandse plaatsen gedurende de negentiende eeuw verklaard kan worden door de mogelijkheden in transport en de communicatiemiddelen, wordt een multipele regressieanalyse uitgevoerd. Deze vorm van analyse zal toegepast worden omdat de afhankelijke variabele, geografische homogamie, een continue variabele is. De onafhankelijke variabelen, mogelijkheden in transport en communicatiemiddelen, zijn daarnaast dichotoom. Een multipele regressie is in dit geval de best passende analysemethode.

4. Resultaten

Voordat we ingaan op de resultaten van de toetsing van onze hypothese, zal allereerst aandacht besteed worden aan de beschrijvende analyses. Met behulp van de beschrijvende statistieken zal antwoord gegeven worden op de eerste onderzoeksvraag: *In welke mate is er sprake van variantie in geografische homogamie tussen Nederlandse plaatsen in de tijd lopend van 1813 tot aan 1918?*

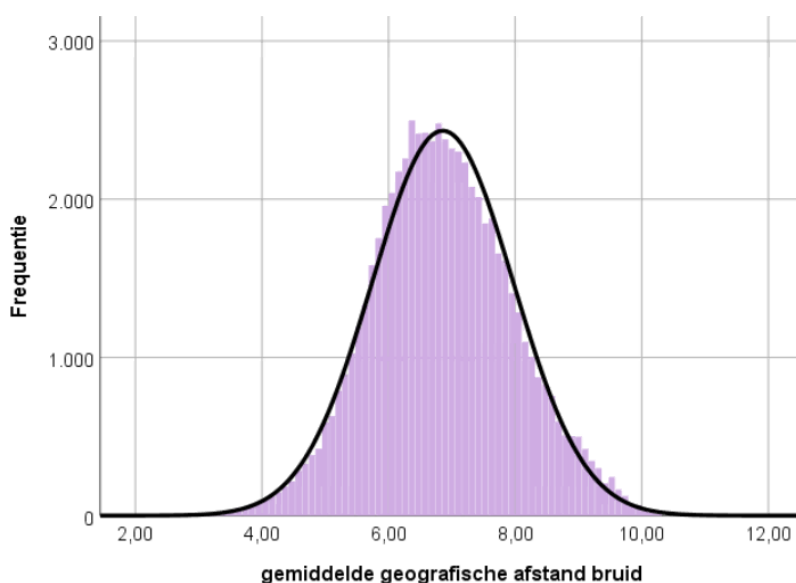
Voor zowel de bruid als de bruidegom zijn analyses afzonderlijk uitgevoerd en voor beide zijn daarmee verschillende beschrijvende statistieken verkregen. Allereerst zullen we ons dus richten op de variantie in geografische homogamie tussen Nederlandse plaatsen. Hiervoor wordt gekeken naar het kwadraat van de standaarddeviaties uit de beschrijvende statistieken. Deze staan voor de bruidegom weergegeven in Tabel 1 en voor de bruid in Tabel 2. Voor de vrouwelijke huwelijkspartners wordt een variantie van 6150 meter gevonden tussen plaatsen. Voor de mannelijke huwelijkspartners daarentegen wordt een variantie van 16.720 meter tussen plaatsen gevonden. De standaarddeviatie van de bruidegom ligt dan ook een stuk hoger dan voor de bruid. De bruidegom telt een standaarddeviatie van 4089 meter bij een gemiddelde van 2871 meter en voor de bruid geldt een standaarddeviatie van 2480 meter op een gemiddelde afstand van 1725 tot aan haar bruidegom. Dit op een maximale geografische afstand vanaf de geboorteplaats van 28.800 meter voor de bruidegom en van 28.903 meter voor de bruid is geen opvallend grote invloed, maar het is ook zeker geen invloed die verwaarloosd moet worden.

In Figuur 1 wordt de frequentieverdeling weergegeven van de afhankelijke variabele geografische afstand, behorend tot de bruidegom. Opvallend hierbij, is dat de verdeling twee toppen heeft. Hierdoor liggen het gemiddelde en de mediaan tussen de twee toppen. Dit komt door een kleine toename in de frequenties, rond de 10.000 meter.

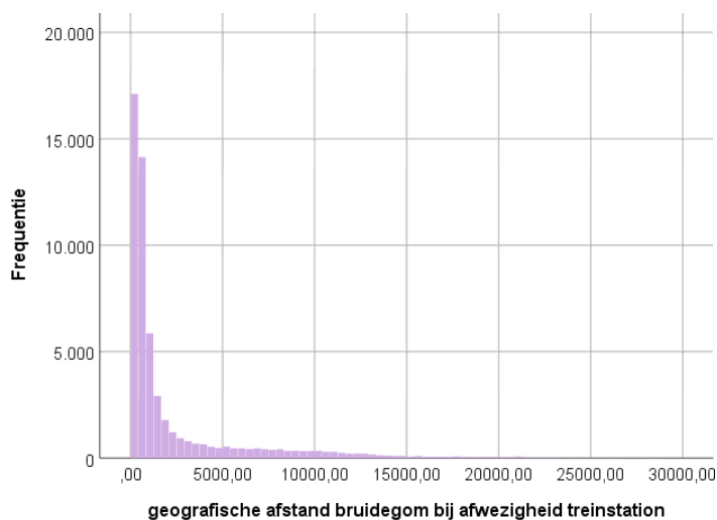

Figuur 1. Gemiddelde geografische afstand bruidegom

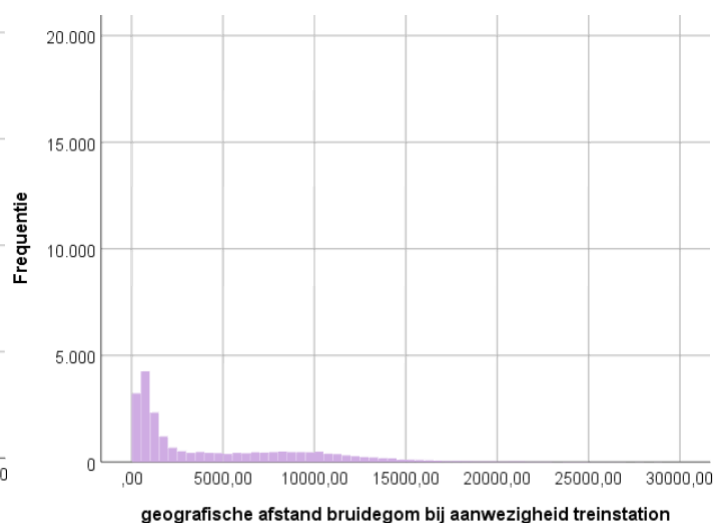
In Figuur 2 wordt de frequentieverdeling van de bruid weergegeven. Deze toont wederom de verdeling van de geografische afstand. Het histogram van de bruid is normaal verdeeld. Dit wijst op een symmetrie van de data. Het gemiddelde van 1725 meter is daarmee een goede schatting van het centrum van de data.

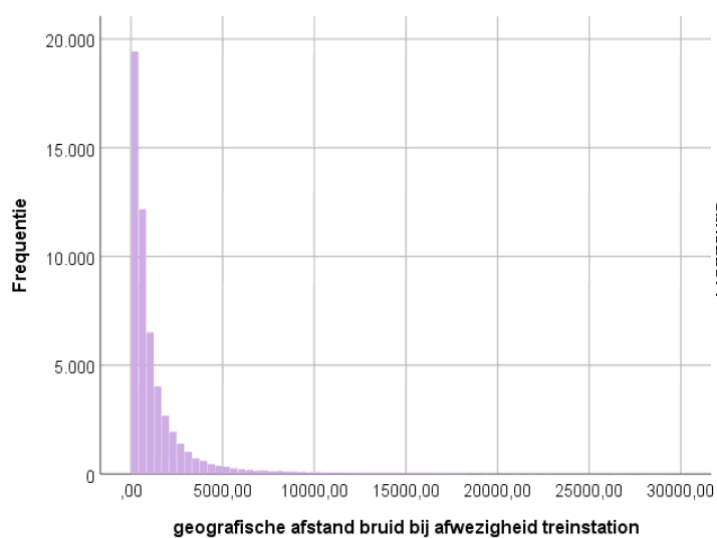
Figuur 2. Gemiddelde geografische afstand bruid

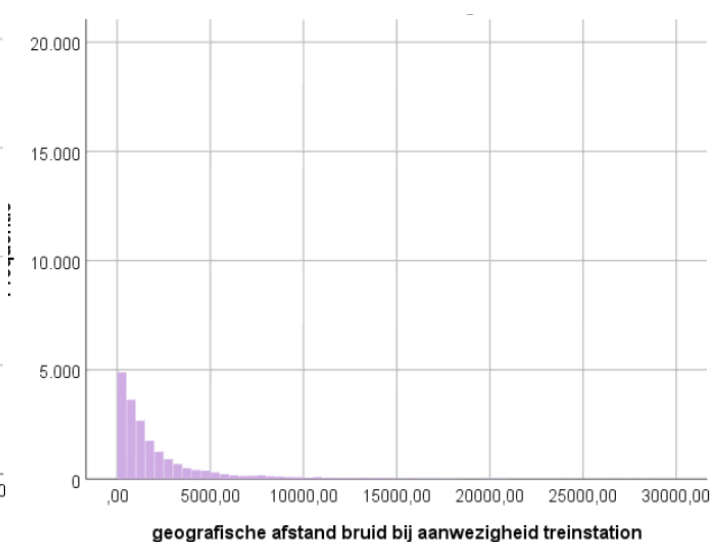
Figuur 3. Afstand bruidegom bij afwezigheid treinstation
treinstation

Figuur 4. Afstand bruidegom bij aanwezigheid

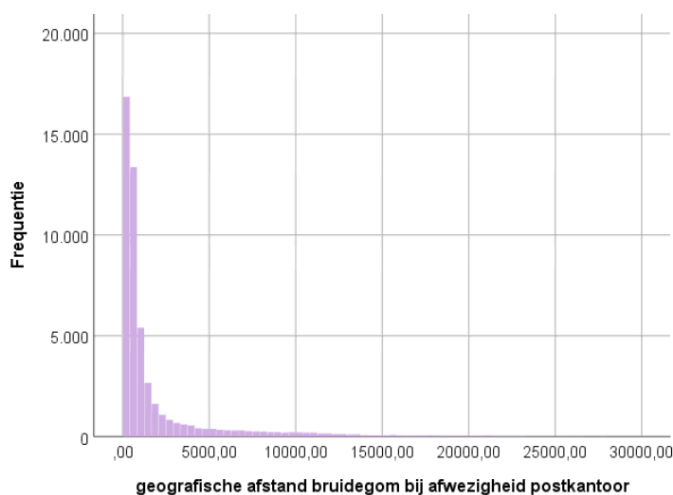
Figuur 5. Afstand bruid bij afwezigheid treinstation

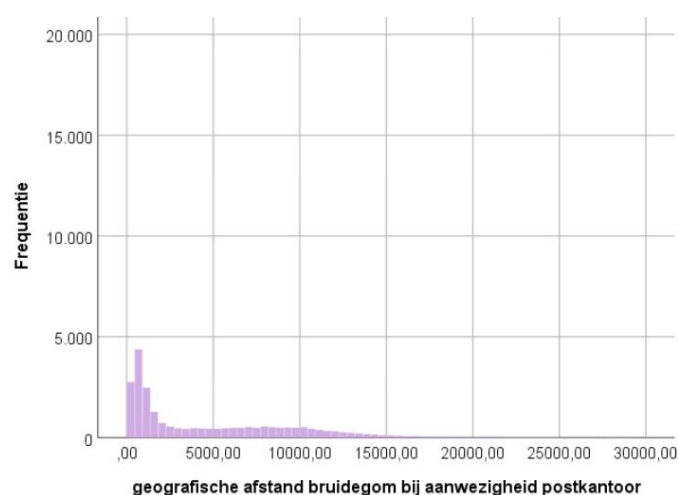
Figuur 6. Afstand bruid bij aanwezigheid treinstation

Voor zowel de bruidegom als de bruid kan uit de frequentieverdelingen afgelezen worden dat er een positief verband is tussen de aanwezigheid van een treinstation en geografische afstand. De aanwezigheid van een treinstation zorgt er namelijk voor dat de gemiddelde geografische afstand tot aan de partner toeneemt. Dit effect is groter voor de bruidegom, waarbij het gemiddelde van 2217 meter (Figuur 3) toeneemt tot aan 4486 meter (Figuur 4), tegenover de bruid waarbij het gemiddelde toeneemt van 1331 meter (Figuur 5)

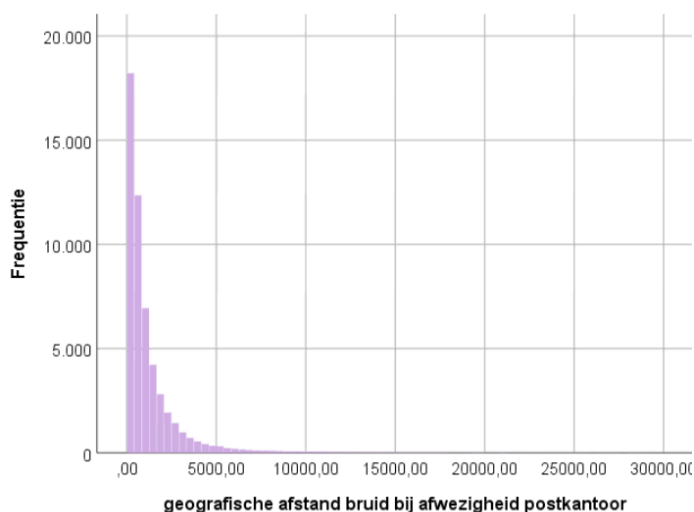
naar 2205 meter (figuur 6). Dit zien we terug in de frequentieverdelingen: voor zowel de bruid als de bruidegom neemt het aantal cases met een kleine geografische afstand van bijvoorbeeld 0 af, zodra een treinstation aanwezig is, maar bij de bruidegom is ook duidelijk te zien dat het aantal frequenties op langere afstanden toeneemt. Dit illustreert dat meer mensen over een grotere afstand een partner vinden.

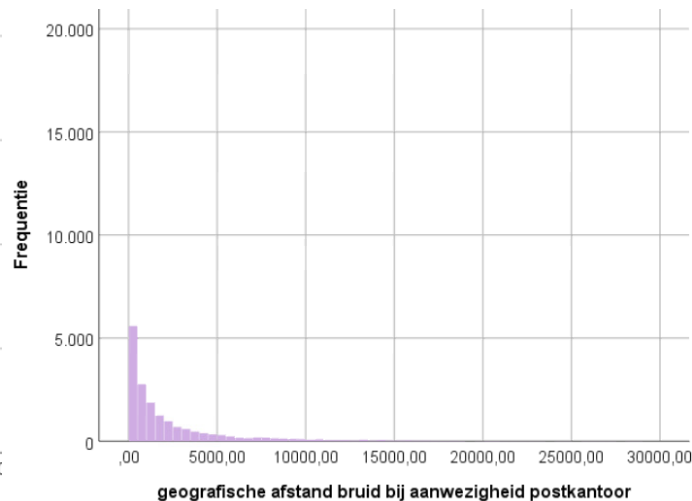
Figuur 7. Afstand bruidegom bij afwezigheid postkantoor

Figuur 8. Afstand bruidegom bij aanwezigheid postkantoor

Figuur 9. Afstand bruid bij afwezigheid postkantoor

Figuur 10. Afstand bruid bij aanwezigheid postkantoor

Voor zowel de bruidegom als de bruid blijkt er ook een positief verband te zijn tussen de aanwezigheid van een postkantoor en de geografische afstand tot aan de huwelijkspartner. In het geval van de bruidegom neemt het gemiddelde toe van 1825 meter (Figuur 7) naar 4765 meter (Figuur 8). Voor de bruid is dit effect wederom kleiner en voor haar neemt de

gemiddelde geografische afstand toe van 1262 meter (Figuur 9) naar 2322 meter (Figuur 10). Dit zien we terug in de frequentieverdelingen: zodra er een postkantoor aanwezig is neemt het aantal bruiden en bruidegoms met een korte afstand tot aan de partner af en neemt het aantal bruiden en bruidegoms met een partner op langere afstand toe. Dit tweede zien we ook hier vooral duidelijk weergegeven in Figuur 7 en 8, de frequentieverdelingen voor de bruidegom.

Uit de beschrijvende statistieken blijkt dat er sprake is van variantie in geografische homogamie tussen Nederlandse plaatsen in de periode lopend van 1813 tot aan 1918. Deze variantie zou mogelijk verklaard kunnen worden door de verschillen tussen plaatsen in transport- en communicatiemogelijkheden. Om na te gaan of dit het geval is, zijn meerdere multiële regressies uitgevoerd. Hierin is de geografische afstand tot aan de huwelijkspartner de afhankelijke variabele en de aanwezigheid van een treinstation en/of postkantoor zijn de onafhankelijke variabelen. Binnen deze lineaire regressieanalyses zal ook gecontroleerd worden op de invloed van decennia. Allereerst wordt gekeken naar de uitkomst van de regressieanalyses voor de bruidegom. Model 1 geeft de resultaten van de regressieanalyse zonder controlevariabelen weer. Naast Model 1 staat Model 2, welke de waarden inclusief controlevariabelen weergeeft.

Tabel 3. Multiële lineaire regressies voor de gemiddelde geografische afstand van de bruidegom

	Model 1 (<i>N</i> = 70801)		Model 2 (<i>N</i> = 70801)	
	B	SE	B	SE
Constante	6,649***	0,006	6,526***	0,017
Postkantoor	0,899***	0,012	0,905***	0,012
Treinstation	0,370***	0,012	0,215***	0,014
<i>Controlevariabelen</i>				
1813-1823 (ref)				
1824-1833			-0,032	0,024
1834-1843			0,064**	0,023
1844-1853			0,062**	0,023
1854-1863			0,101***	0,023
1864-1873			0,139***	0,023
1874-1883			0,168***	0,023
1884-1893			0,156***	0,023
1894-1903			0,272***	0,023
1904-1913			0,380***	0,023
1914-1918			0,510***	0,027

R2	0,145	0,153
----	-------	-------

*Noot: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$ (tweezijdig)*

Uit Model 1 kan afgelezen worden dat de aanwezigheid van een postkantoor en de aanwezigheid van een treinstation beide een positief effect hebben op de geografische afstand tot aan de partner voor de bruidegom. De resultaten van Model 1 bevestigen dan ook de beschrijvende analyses. Bij toevoeging van de controlevariabelen aan de regressieanalyse zien we dat dit positieve effect van de aanwezigheid van een treinstation afneemt, terwijl het positieve effect van de aanwezigheid van een postkantoor ietwat extra toeneemt. Bovendien neemt ook de verklaarde variantie toe. In Model 1 kan 14,5% van de variantie in geografische afstand van de bruidegom tot aan de bruid verklaard worden door de aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation. Dit percentage neemt toe en uit Model 2 kan afgelezen worden dat 15,3% van de variantie verklaard kan worden door de aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation en de controlevariabelen. De toevoeging van de controlevariabelen brengt daarmee een verschil teweeg in de verklarende variantie, maar ook in de effecten van de aanwezigheid van een treinstation en postkantoor zien we een verschil. Om deze reden zal voortgeborduurd worden op het model met de controlevariabelen. De controlevariabelen laten zien dat de gemiddelde geografische afstand tamelijk lineair toeneemt gedurende de 19^e eeuw. De enige uitzondering op dit lineaire verloop is het decennium lopend van 1824 tot aan 1833, waarin geen significant effect gevonden wordt. Met behulp van Model 2 worden schijneffecten uit de weg gegaan, wat ons ertoe in staat stelt om meer accurate conclusies te trekken.

De meervoudige regressie laat zien dat 15,3% van de variantie in gemiddelde geografische afstand van de bruidegom tot aan de bruid kan worden verklaard door de aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation, en de controlevariabelen. De regressiecoëfficiënt van de aanwezigheid van een postkantoor is 0,905 en significant ($t(70788) = 78,380; p < .001$). De regressiecoëfficiënt van de aanwezigheid van een treinstation is 0,215 en ook deze blijkt significant te zijn ($t(70788) = 15,282; p < .001$). Zowel de aanwezigheid van een postkantoor als de aanwezigheid van een treinstation in de geboorteplaats van de bruidegom zijn daarmee een significante voorspeller van de gemiddelde geografische afstand van de bruidegom tot aan de bruid. De voorspelde toename in de geografische afstand bij de aanwezigheid van een postkantoor in een plaats is 2472 meter. Deze afstand resulteert uit de berekening van het natuurlijk logaritme van het effect van de aanwezigheid van een postkantoor in een plaats. In het geval van de bruidegom: $\ln(0,905)$. Daarbij is de voorspelde toename in geografische afstand bij de aanwezigheid van een treinstation in de geboorteplaats 1240 meter.

Deze afstand resulteert uit het natuurlijk logaritme van het effect van de aanwezigheid van een treinstation van de bruidegom: 0,125. De aanwezigheid van een postkantoor en/of de aanwezigheid van een treinstation in de geboorteplaats van de bruidegom, en de controlevariabelen verklaren daarmee een significant deel van de variantie in de gemiddelde geografische afstand tussen de bruid en de bruidegom en daarmee in geografische homogamie ($R^2 = .153$; $F(12.70788) = 1069,324$; $p < .001$). Tot slot is een meervoudig lineaire regressieanalyse uitgevoerd waarin de plaatsen met minder dan 20 huwelijken in een jaar uitgesloten zijn. De resultaten hiervan worden weergegeven in Tabel 4, in Model 3.

Tabel 4. Multipele lineaire regressie voor de gemiddelde geografische afstand van de bruidegom, waarbij het aantal huwelijken per plaats en per jaar groter is dan 20

Model 3		
($N = 12533$)		
	B	SE
Constante	6,163***	0,037
Postkantoor	0,224***	0,016
Treinstation	0,104***	0,019
<i>Controlevariabelen</i>		
1813-1823 (ref)		
1824-1833	-0,010	0,049
1834-1843	0,113*	0,046
1844-1853	0,075	0,045
1854-1863	0,165***	0,043
1864-1873	0,244***	0,043
1874-1883	0,301***	0,043
1884-1893	0,311***	0,044
1894-1903	0,380***	0,043
1904-1913	0,478***	0,043
1914-1918	0,677***	0,047
R2	0,096	

*Noot: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$ (tweezijdig)*

Uit Tabel 4 blijkt dat, zodra de plaatsen met een aantal huwelijken van minder dan 20 per jaar uitgesloten worden, de verklaarde variantie aanzienlijk daalt. Waar de aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation en de controlevariabelen eerst nog 15,3% van de variantie in geografische afstand tot aan de huwelijkspartner kon verklaren, is daar nu slechts

9,6% van over. Hoewel de effecten significant blijven, daalt de regressiecoëfficiënt van de aanwezigheid van een postkantoor van 0,905 naar 0,224 en de regressiecoëfficiënt van de aanwezigheid van een treinstation neemt af van 0,215 tot aan 0,104.

Naast regressieanalyses die zich verhouden tot de geaggregeerde data van de bruidegom, zijn meerdere multiplere lineaire regressieanalyses uitgevoerd die inzicht geven in het niveau van geografische homogamie van de bruid. De resultaten van de regressieanalyses voor de bruid staan weergegeven in Tabel 5, waarin Model 1 wederom de regressieanalyse exclusief controlevariabelen weergeeft en Model 2 de controlevariabelen wél omvat.

Tabel 5. Multiplere lineaire regressies voor de gemiddelde geografische afstand van de bruid

	Model 1 (<i>N</i> = 61635)		Model 2 (<i>N</i> = 61635)	
	B	SE	B	SE
Constante	6,624***	0,005	6,564***	0,012
Postkantoor	0,462***	0,011	0,464***	0,011
Treinstation	0,372***	0,011	0,233***	0,012
<i>Controlevariabelen</i>				
1813-1823 (ref)				
1824-1833			-0,085***	0,018
1834-1843			-0,002	0,017
1844-1853			-0,013	0,017
1854-1863			0,036*	0,017
1864-1873			0,052**	0,016
1874-1883			0,070***	0,017
1884-1893			0,083***	0,017
1894-1903			0,180***	0,017
1904-1913			0,250***	0,017
1914-1918			0,455***	0,017
R2	0,071		0,086	

Noot: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$ (tweezijdig)

Uit Model 1 kan afgelezen worden dat de aanwezigheid van een postkantoor en de aanwezigheid van een treinstation beide een positief effect hebben op de geografische afstand tot aan de partner voor de bruidegom. De resultaten van Model 1 bevestigen dan ook de beschrijvende analyses. Bij toevoeging van de controlevariabelen aan de regressieanalyse zien

we dat ook bij de bruid het effect van de aanwezigheid van een treinstation afneemt, terwijl het effect van de aanwezigheid van een postkantoor ietwat toeneemt. Bovendien stijgt ook hier de verklaarde variantie. Deze stijgt met een toename van 1,5% van 7,1% naar 8,6% in het model met de controlevariabelen. Met behulp van de controlevariabelen kunnen we ook uit de regressieanalyse opmaken dat de gemiddelde geografische afstand tamelijk lineair toeneemt vanaf het midden van de 19^e eeuw. Daar voor was de afstand min of meer constant, met uitzondering van het decennium lopend van 1824 tot aan 1833, waarin de afstand relatief klein was. Doordat de controlevariabelen in de effecten van de onafhankelijke variabelen verschillen teweegbrengen, zal voortgeborduurd worden op Model. Dit stelt ons ertoe in staat om tot de meest nauwkeurige conclusies mogelijk te komen.

Zoals eerder benoemd kan voor de bruid 8,6% van de variantie in gemiddelde geografische afstand verklaard worden door de aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation en de controlevariabelen. De regressiecoëfficiënt van de aanwezigheid van een postkantoor is 0,464 en significant ($t(61622) = 42,446; p < .001$). De regressiecoëfficiënt van de aanwezigheid van een treinstation is 0,233 en ook deze bleek significant ($t(61622) = 19,340; p < 0.001$). Zowel de aanwezigheid van een postkantoor als de aanwezigheid van een treinstation in de geboorteplaats van de bruid zijn daarmee een significante voorspeller van de gemiddelde geografische afstand van de bruid tot aan haar huwelijkspartner. De voorspelde toename in geografische afstand bij de aanwezigheid van een postkantoor in een plaats is 1590 meter. Daarbij is de voorspelde toename in geografische afstand bij de aanwezigheid van een treinstation in een plaats 1262 meter. Deze afstanden zijn beide berekend met behulp van het natuurlijk logaritme van de geografische afstand tot aan de partner. Voor het postkantoor houdt dit in, de uitkomst uit $\ln(0,464)$ en voor het treinstation is de afstand de uitkomst van $\ln(0,233)$. De aanwezigheid van een postkantoor en/of de aanwezigheid van een treinstation in een plaats en de controlevariabelen verklaren daarmee een significant deel van de variantie in geografische afstand tussen de bruid en de bruidegom en daarmee in geografische homogamie ($R^2 = .086; F(12.61622) = 481,283; p < .001$).

Tot slot is ook voor de bruid een meervoudige lineaire regressieanalyse uitgevoerd waarin de plaatsen met minder dan 20 huwelijken uitgesloten zijn. De resultaten van deze regressie worden weergegeven in Model 3 van Tabel 6.

Tabel 6. Multipele lineaire regressie voor de gemiddelde geografische afstand van de bruid, waarbij het aantal huwelijken per plaats en per jaar groter is dan 20

Model 3		
<i>(N = 13247)</i>		
	B	SE
Constante	6,790***	0,021
Postkantoor	0,019***	0,017
Treinstation	0,105***	0,017
<i>Controlevariablen</i>		
1813-1823 (ref)		
1824-1833	-0,216***	0,034
1834-1843	-0,118***	0,030
1844-1853	-0,114***	0,029
1854-1863	-0,074**	0,027
1864-1873	0,013	0,026
1874-1883	0,039	0,026
1884-1893	0,060*	0,026
1894-1903	0,155***	0,025
1904-1913	0,228***	0,025
1914-1918	0,378***	0,029
R2	0,072	

*Noot: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$ (tweezijdig)*

Uit Tabel 6 blijkt dat, zodra de plaatsen met een aantal huwelijken van minder dan 20 per jaar uitgesloten worden, de verklaarde variantie aanzienlijk daalt. De aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation en de controlevariabelen verklaren in dit model slechts nog 7,2% van de variantie in geografische afstand tot aan de huwelijkspartner van de bruid, terwijl dit percentage eerst 8,6% bedroeg. De effecten van de onafhankelijke variabelen blijven significant, maar de regressiecoëfficiënten van de aanwezigheid van een postkantoor daalt van 0,464 naar 0,019 en de regressiecoëfficiënt van de aanwezigheid van een treinstation daalt van 0,233 naar 0,105.

5. Conclusie en discussie

In deze thesis hebben we onderzoek gedaan naar de mate van variantie in geografische homogamie tussen Nederlandse plaatsen en de motieven die schuilen achter de ontwikkelingen in ruimtelijke homogamie, gedurende de negentiende eeuw. Zoals in het theoretisch kader uiteen is gezet, zijn er drie krachtige motieven voor het vinden van een

geografisch homogame huwelijkspartner: de ontmoetingsmogelijkheden, de voorkeuren betreffende een partner en de sociale en culturele normen. Meerdere onderzoekers ondervonden dan ook, met ondersteuning van deze motieven, een negatieve samenhang tussen geografische afstand en het percentage huwelijken in een plaats. De Nederlandse onderzoeken die zich hebben gericht op geografische homogamie bleken dit echter vaak te onderzoeken aan de hand van regionale gegevens en binnen een beperkt tijdsbestek. Dit, terwijl juist bij de studie van geografische homogamie de ruimtelijke context een belangrijke factor is. Het zijn de specifieke fysieke locatie en de inbedding in een transport- en communicatienetwerk die naar verwachting bepalend zijn voor de mate van geografische homogamie. Door onderzoek te doen naar de ontwikkeling in geografische homogamie in Nederlandse plaatsen met grootschalige data, over meer dan eeuw aan tijd, kan inzicht verkregen worden in de ontwikkeling van de geografische horizon van de bevolking. Daarnaast geeft het meten van de geografische afstand tussen echtgenoten een sterke indicatie van de gevolgen die nieuwe mogelijkheden tot transport en communicatie hebben gehad.

Meerdere meervoudige regressieanalyses zijn uitgevoerd om te onderzoeken in welke mate huwelijkspartners in Nederlandse plaatsen geografisch homogam waren gedurende de 19^e eeuw en of deze verschillen verklaard konden worden door ontwikkelingen in transport- en communicatiemogelijkheden. Uit deze analyses resulteert dat de mate van geografische homogamie in Nederlandse plaatsen gedurende de negentiende eeuw is afgenomen. Voor zowel de bruid als de bruidegom is een positief verband gevonden tussen de aanwezigheid van een postkantoor en de gemiddelde geografische afstand tot aan de partner en de aanwezigheid van een treinstation en de gemiddelde geografische afstand tot aan de partner. Ook wel: op het moment dat er een postkantoor en/of treinstation aanwezig was in een plaats, nam de gemiddelde geografische afstand tot aan de partner toe. Deze bevindingen voldoen aan de eerder gestelde verwachtingen en bevestigen de hypothesen. Het statement dat de inbedding in een transport- en communicatienetwerk bepalend zijn voor de mate van geografische homogamie wordt daarmee bevestigd. Echter bleek uit de beschrijvende statistieken wel dat de gemiddelde geografische afstand tot aan de huwelijkspartner hoger lag voor de mannen dan voor vrouwen. Dit wijst erop dat een bruidegom zijn geliefde op een verdere afstand vond dan een bruid. Dit statement ontvangt extra steun wanneer we kijken naar de effecten van de aanwezigheid van een postkantoor en treinstation op de gemiddelde geografische afstand tot aan de huwelijkspartner. Deze effecten waren namelijk groter voor de bruidegom dan voor de bruid. Hieruit valt op te maken dat de bruidegom ofwel meer gebruik maakt van de mogelijkheden tot contact en transport, indien aanwezig, voor het vinden van

een partner, ofwel de transport en communicatiemogelijkheden er bij de man vaker voor zorgen dat hij de potentiële partner op verder afstand ontmoet. Dit verklaart mogelijk ook waarom de variantie tussen plaatsen voor de bruidegom ook een stuk hoger ligt dan voor de bruid. De aanwezigheid van een postkantoor, treinstation en de controlevariabelen kunnen voor de bruid ook een kleinere hoeveelheid van de variantie in geografische afstand tot aan de partner verklaren dan voor de bruidegom.

Voor zowel de bruid als de bruidegom blijkt de opening van een postkantoor het grootste effect te hebben op de gemiddelde geografische afstand. Voor de bruidegom wordt de geografische afstand tot aan de partner bij de aanwezigheid van een postkantoor vergroot met 2472 meter en bij de bruid met 1592 meter. Terwijl de opening van een treinstation voor de bruidegom de geografische afstand tot aan de huwelijkspartner maar met 1257 meter vergroot en voor de bruid met 1247 meter. Deze afstanden zijn niet opvallend groot, wanneer we kijken wat voor een verschil dit teweegbrengt op bijvoorbeeld de maximale afstanden tot aan de partner. Dit maximum is voor de bruidegom 28800 meter en voor de bruid 28903 meter. Echter, geeft het wel een duidelijke indicatie van het belang van een transport- of communicatiemogelijkheid in een plaats voor de geografische afstand tot aan de partner. De mate van geografische homogamie zal namelijk afnemen, al is het effect klein. De toevoeging van de controlevariabelen, die elk een decennium aan tijd omvatten, tonen aan dat de gemiddelde geografische afstand tot aan de partner lineair toegenomen is over de tijd. Door de ontwikkelingen en veranderingen die gedurende het verloop van de eeuw plaatsgevonden hebben, is de geografische afstand tot aan de partner toegenomen.

Wat tot slot opviel waren de resultaten afkomstig uit de regressieanalyses waarin de plaatsen met een aantal aan huwelijken van minder dan twintig uitgesloten werden. Samen met de mate waarin de onafhankelijke variabelen de afhankelijke variabele konden verklaren, namen de effecten van de aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation aanzienlijk af. Dit zou erop kunnen wijzen dat de aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation in het bijzonder belangrijk is voor bewoners van kleine plaatsen. Aangezien in kleine plaatsen minder mensen zullen wonen om te trouwen, is de kans groot dat een weinig aantal aan huwelijken, behoort tot een kleine plaats. Bovendien maakt het idee dat er weinig mensen zullen wonen in kleine plaatsen, het ook aannemelijk om te verwachten dat de aanwezigheid van een postkantoor en/of treinstation specifiek belangrijk is voor hen. Zij zullen wellicht niet alleen voor de liefde, maar ook voor bijvoorbeeld werk en educatie een langere afstand moeten leggen, omdat ook dit aanbod kleiner is in kleine plaatsen. Net zoals zij een beperkter publiek aan huwelijkskandidaten hebben om uit te kiezen in de eigen plaats. Dat deze

bewoners ook voor carrière doeleinden moeten reizen, vergroot de kans op een spontane ontmoeting met een potentiële partner op verdere afstand van de eigen regio.

Ondanks dat de aanwezigheid van treinstations en postkantoren en de controlevariabelen een deel van de variantie in geografische homogamie kunnen verklaren, blijft het grootste deel van de totale variantie onverklaard. Dit geeft aan dat er veel andere factoren zijn die mede van invloed zijn op de geografische afstand tussen partners. Dit duidt op het belang van verder onderzoek naar deze factoren. In dit onderzoek heeft de focus voornamelijk gelegen op de invloed van het motief van ontmoetingsmogelijkheden op de geografische afstand. De aanwezigheid van een treinstation en postkantoor zijn namelijk vooral van invloed op de mogelijkheden die vrijgezellen hebben om elkaar te ontmoeten. Echter zijn, zoals in het theoretisch kader uiteengezet is, nog twee andere belangrijke motieven van invloed op de geografische afstand tussen partners: sociale en culturele normen en de voorkeuren van huwelijkspartners. Of deze en andere alternatieve motieven de rest van de variantie in geografische afstand tot aan de partner kunnen verklaren in deze tijd zou daarom interessant zijn om nader te onderzoeken.

Daarnaast zou het interessant zijn om dit specifieke onderzoek door te trekken naar de 20e eeuw en het begin van de 21e eeuw: de eeuwen waarin het gebruik van bijvoorbeeld datingapps écht tot bloei is gekomen en het gebruik het openbaar vervoer een van de meest gangbare middelen is om van A naar B te komen. Zo kan geïndiceerd worden hoe sterk de gevolgen van technologie en infrastructuur werkelijk zijn geweest.

Tevens zou het interessant zijn om in de toekomst dieper in te gaan op het verschil dat het uitsluiten van plaatsen met een aantal van minder dan 20 huwelijken teweegbrengt. Op dit moment kan slechts gespeculeerd worden over de achterliggende reden. Het is op basis van dit onderzoek moeilijk in te schatten of de plaatsen met een klein aantal aan huwelijken de resultaten vertekenen, of juist een bijdrage leveren aan de resultaten door aan te tonen dat vooral de mensen uit kleine plaatsen gebruik maken van de opties tot contact en transport. Een losstaand onderzoek naar de mate van geografische homogamie in kleine Nederlandse plaatsen zou tot nieuwe interessante inzichten kunnen leiden. Hoe zit het bijvoorbeeld met kleine perifere plaatsen? Deze liepen een groot risico om geïsoleerd te raken van de buitenwereld door fysieke en financiële barrières. Voor de bewoners van dit type plaatsen zouden de sociale en culturele normen van de omgeving daardoor ook een extra grote invloed kunnen hebben op het zoekgedrag betreffende een partner. Maar de aanwezigheid van een treinstation en postkantoor lijkt in dit onderzoek toch van groot belang te zijn voor deze bewoners uit kleine plaatsen: hoe zit dit dan precies?

Ondanks de uniekheid van de gebruikte dataset, is in dit onderzoek ervaren dat historische data soms met beperkingen gepaard gaan. Zo is er slechts selectief informatie beschikbaar. De beschikbare gegevens zijn afkomstig van gedigitaliseerde trouwaktes en oude registers. Deze informatie is niet specifiek geconstrueerd voor het uitvoeren van onderzoek en maakt het lastig om de volledige sociale context van de individuen te reconstrueren. Dit heeft bijvoorbeeld gevolgen gehad voor de meting van de afhankelijke variabele. Geografische afstand is gemeten met behulp van de coördinaten van de geboorteplaats van de bruid en de bruidegom. Mogelijk waren de resultaten meer accuraat geweest wanneer er gemeten was vanaf de plaats waarin de vrijgezellen begonnen met het zoeken naar een partner of bijvoorbeeld op het moment van huwen. In de datasets waren hier helaas geen gegevens over beschikbaar. Daarnaast is naar de aanwezigheid van het treinstation en postkantoor gekeken in het jaar van de voltrekking van het huwelijk, terwijl de aanwezigheid van het treinstation en/of postkantoor mogelijk vooral belangrijk geweest zijn in de tijd voorafgaand aan het huwelijk. Dat is immers de tijd geweest waarin de huwelijkskandidaten opzoek zijn geweest naar een partner. Ook dit zou de resultaten ietwat vertekend kunnen hebben. Daarnaast is de geografische afstand gemeten in vogelvlucht. De afstand tussen partners is daardoor geen weergave van de reistijd tussen de partners. Ter illustratie: twee plaatsen die naast elkaar liggen, maar gescheiden worden door een watermassa zullen in dit onderzoek gezien worden als op korte afstand van elkaar, terwijl twee plaatsen die geografisch ver van elkaar verwijderd zijn maar goed bereikbaar zijn, in dit onderzoek worden bestempeld met een grote geografische afstand. Dit kan mogelijk een vertekend beeld geven van de werkelijke mate van ruimtelijke homogamie tussen partners. De ontmoetingskans tussen bewoners van nabije plaatsen die gescheiden worden door een grote fysieke barrière hebben namelijk alsnog een kleinere ontmoetingskans dan bewoners die qua afstand verder uit elkaar wonen, maar elkaar wel goed kunnen bereiken.

Tot slot neemt de meting van de onafhankelijke variabelen ook een zwakte met zich mee. Deze variabelen zijn dichotoom. Hierdoor kon alleen vastgesteld worden of een postkantoor of treinstation aanwezig was in een plaats, maar niet hoeveel postkantoren of treinstations. Als we inzicht zouden hebben in de hoeveelheid postkantoren en treinstations er in een plaats aanwezig waren, zou er meer gezegd kunnen worden over het verband tussen de aanwezigheid van een treinstation/postkantoor en de geografische afstand tot aan de partner. Bijvoorbeeld, of een hoger aantal transport- en communicatiemogelijkheden zou leiden tot een grotere geografische afstand.

Een andere beperking van de data is dat over slechts vijf van de twaalf Nederlandse

provincies informatie beschikbaar was. Dit betekent dat de variantie in de onafhankelijke variabelen op macroniveau minder zijn in deze steekproef dan in de totale populatie. Om deze reden kan verwacht worden dat de effecten van deze variabelen enigszins onderschat worden.

Ondanks de zwaktes van dit onderzoek, kan geconcludeerd worden dat de aanwezigheid van een treinstation en/of postkantoor wel degelijk een effect hebben op de gemiddelde geografische afstand tussen huwelijkspartners. De aanwezigheid van een treinstation en/of postkantoor en de controlevariabelen weten al met al een aanzienlijk deel van de variantie in geografische afstand tussen plaatsen te verklaren. Desondanks moet ook benoemd worden dat er nog veel te ontdekken is over de andere factoren die zich schuil hebben gehouden achter de ruimtelijke homogamie tussen huwelijkspartners.

Het is interessant om te zien dat de aanwezigheid van een postkantoor het grootste effect heeft op de geografische afstand tot aan de partner. Ook in de negentiende eeuw werd het klaarblijkelijk op prijs gesteld om contact te kunnen onderhouden met de partner. Iets wat anno 2021 ook van belang blijkt, met de ontwikkeling van chatmogelijkheden en datingapps. De mogelijkheden tot contact en transport maken het echter van minder groot belang dat een partner nabij woont. De sites die *Tinder*-gebruikers het advies geven om de zoekstraal zo klein mogelijk te maken, zouden dit advies daarom ietwat kunnen versoepelen en de lezer de locatieradius in kunnen laten stellen op basis van de simpele vraag: “*Hoe ver ga je voor de liefde?*”.

Referentielijst

- Beekink, E., A.C. Liefbroer & F. van Poppel (1998). Changes in choice of spouse as an indicator of a society in a state of transition: Woerden, 1830-1930. *Historical social research*, 23, 231-253.
- Blossfeld, H.-P., & Buchholz, S. (2009). Increasing Resource Inequality among Families in Modern Societies: The Mechanisms of Growing Educational Homogamy, Changes in the Division of Work in the Family and the Decline of the Male Breadwinner Model. *Journal of Comparative Family Studies*, 40(4), 603–615.
<https://doi.org/10.3138/jcfs.40.4.603>
- Boonstra, O.W.A. & C.A. Mandemakers (1995). ‘Ieder is het kind zijner eigenen werken’. Sociale stratificatie en mobiliteit in Nederland in de achttiende en negentiende eeuw. In J. Dronkers & W.C. Ultee (eds.), *Verschuivende ongelijkheid in Nederland. Sociale gelaagdheid en mobiliteit* (pp. 125-141). Assen: Van Gorcum.
- Bossard, J. H. S. (1932). Residential Propinquity as a Factor in Marriage Selection. *American Journal of Sociology*, 38(2), 219–224. <https://doi.org/10.1086/216031>
- Bullough, V. L., & Shorter, E. (1976). The Making of the Modern Family. *Journal of Marriage and the Family*, 38(4), 106–117. <https://doi.org/10.2307/350700>
- Burgess, E. W., & Wallin, P. (1943). Homogamy in Social Characteristics. *American Journal of Sociology*, 49(2), 109–124. <https://doi.org/10.1086/219346>
- Collins, R., & Blau, P. M. (1979). Inequality and Heterogeneity: A Primitive Theory of Social Structure. *Social Forces*, 58(2), 677. <https://doi.org/10.2307/2577612>
- Ekamper, P., & van Poppel, F. W. A. (2011). De grenzen van de liefde: de geografische horizon van huwelijkspartners in de negentiende en vroege twintigste eeuw. *Genealogie: tijdschrift voor familiegeschiedenis*, 17(3), 104-107. <http://publ.nidi.nl/output/2011/genea-17-03-ekamper.pdf>
- Ekamper, P., Faes, C., & van Poppel, F. (2010). ‘Vrijers die van verre komen, zijn te schromen’ - Geografische homogamie van huwelijkspartners, 1812–1922. *Mens en maatschappij*, 85(4), 380–404. <https://doi.org/10.5117/mem2010.4.ekam>

- Haandrikman, K. (2011). Spatial Homogamy: The Geographical Dimensions of Partner Choice. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 102(1), 100–110.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2010.00642.x>
- Haandrikman, K. (2011). Spatial homogamy: the geographical dimensions of partner choice. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 102(1), 100–110.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2010.00642.x>
- Haandrikman, K., Harmsen, C., van Wissen, L. J. G., & Hutter, I. (2008). Geography matters: patterns of spatial homogamy in the Netherlands. *Population, Space and Place*, 14(5), 387–405. <https://doi.org/10.1002/psp.487>
- Hendrickx, J., Lammers, J., & Ultee, W. (1991). Religious Assortative Marriage in the Netherlands, 1938–1983. *Review of Religious Research*, 33(2), 123.
<https://doi.org/10.2307/3511909>
- Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis. (2019, 22 augustus). *The Historical Sample of the Netherlands (HSN)*. International institute of social history.
<https://iisg.amsterdam/nl/hsn>
- Kalmijn, M. (1991). Shifting Boundaries: Trends in Religious and Educational Homogamy. *American Sociological Review*, 56(6), 786–800. <https://doi.org/10.2307/2096256>
- Kalmijn, M. (1998). Inter-marriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends. *Annual Review of Sociology*, 24(1), 395–421. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.395>
- Kalmijn, M., & Flap, H. (2001). Assortative Meeting and Mating: Unintended Consequences of Organized Settings for Partner Choices. *Social Forces*, 79(4), 1289–1312.
<https://doi.org/10.1353/sof.2001.0044>
- Knigge, A., Maas, I., van Leeuwen, M. H. D., & Mandemakers, K. (2014). Status Attainment of Siblings during Modernization. *American Sociological Review*, 79(3), 549–574.
<https://doi.org/10.1177/0003122414529586>

- Kok, J. (2010). Boekbespreking - R.L. Zijdeman. Status attainment in the Netherlands, 1811–1941. Spatial and temporal variation before and during industrialization. Proefschrift Universiteit van Utrecht, 2010. ICS Dissertation series 164. ISBN 978 90 6464 391 0. *Mens en maatschappij*, 85(3), 318–321. <https://doi.org/10.5117/mem2010.3.kok>
- Liefbroer AC. 1999. From youth to adulthood: understanding changing patterns of family formation from a life course perspective. In *Population Issues: An Interdisciplinary Focus*, Van Wissen LJG, Dykstra PA (eds). Kluwer Academic/Plenum Publishers: New York; 53–85.
- Paasi, A. (2003). Region and place: regional identity in question. *Progress in Human Geography*, 27(4), 475–485. <https://doi.org/10.1191/0309132503ph439pr>
- Phan, A., Seigfried-Spellar, K., & Choo, K. K. R. (2021). Threaten me softly: A review of potential dating app risks. *Computers in Human Behavior Reports*, 3, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2021.100055>
- Poppel, F. V., Liefbroer, A. C., Vermunt, J. K., _ Smeenk, W. (2001) Love, necessity and opportunity: Changing patterns of marital age homogamy in the Netherlands, 1850–1993. *Population Studies*, 55(1), 1–13. <https://doi.org/10.1080/00324720127681>
- Schrover, M. (2004). ‘De Duitscher is immers tegenwoordig ook zeer galant voor dames’. Huwelijksgedrag van migranten in Nederland in de 19e eeuw. *Bevolking en Gezin*, 33, 103-125.
- Slender, M. (2017, 20 december). *Tot welke afstand moet je zoeken op de dating apps? (Locatie straal instellen)*. Gratis dating tips. <https://www.gratisdatingtips.nl/afstand-dating-apps-locatie-straal/>
- Smits J. 1996. Trouwpatronen en sociale openheid. Opleidingshomogamie en beroepshomogamie in een zestigtal landen. PhD dissertation. Katholieke Universiteit Nijmegen: Nijmegen.

- Smits, J. (2003). Social closure among the higher educated: trends in educational homogamy in 55 countries. *Social Science Research*, 32(2), 251–277.
[https://doi.org/10.1016/s0049-089x\(02\)00049-2](https://doi.org/10.1016/s0049-089x(02)00049-2)
- Tyson, G., Perta, V. C., Haddadi, H., & Seto, M. C. (2016). A first look at user activity on tinder. *2016 IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining (ASONAM)*, 461–466.
<https://doi.org/10.1109/asonam.2016.7752275>
- Van de Putte, B. (2005). *Partnerkeuze in de 19e eeuw: Klasse, geografische afkomst, romantiek en de vorming van sociale groepen op de huwelijksmarkt* (Vol. 11). Universitaire Pers Leuven.
https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=apV_9ZL9zWIC&oi=fnd&pg=PR9&dq=ontwikkelingen+in+homogamie+gedurende+de+19e+eeuw&ots=T6i4cJQDyz&sig=KbpAwxIq2lCL02PG8S0mbYUfIc#v=onepage&q=ontwikkelingen%20in%20homogamie%20gedurende%20de%2019e%20eeuw&f=false
- Van de Putte, B., Van Poppel, F., Vanassche, S., Sanchez, M., Jidkova, S., Eeckhaut, M., Oris, M., & Matthijs, K. (2009). The Rise of Age Homogamy in 19th Century Western Europe. *Journal of Marriage and Family*, 71(5), 1234–1253.
<https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00666.x>
- Van Leeuwen, M. H. D., & Maas, I. (1997). Social Mobility in a Dutch Province, Utrecht 1850–1940. *Journal of Social History*, 30(3), 619–644.
<https://doi.org/10.1353/jsh/30.3.619>
- Van Poppel F, Ekamper P. 2005. De Goudse horizon verruimd. Veranderingen in de herkomst van Goudse bruiden en bruidegoms. In *Genegenheid en Gelegenheid. Twee Eeuwen Partnerkeuze en Huwelijk*, Kok J, Van Leeuwen M (eds). Aksant: Amsterdam; 181–212.
- Winch RF. 1971. *Mate-selection. A Study of Complementary Needs*. Brown Reprints: Dubuque, Iowa. Originally from Harper and Brothers: New York, 1958.

Woods, R. (1992). From Provinces Into Nations: Demographic Integration in Western Europe, 1870–1960. *Population Studies*, 46(2), 365–366.

<https://doi.org/10.1080/0032472031000146316>